

Kailalaista deontiikkaa

TUOMO AHO

Eino Kaila nimitettiin Helsingin yliopiston teoreettisen filosofian professoriksi vuonna 1930. Siitä ratkaisusta tuli Suomen filosofian kehitykselle kauaskantoinen, ja sitä oli edeltänyt kuuluisa väittely ja suuntariita kahden kilpahakijan, Kailan ja J. E. Salomaan kannattajien välillä. Yliopiston konsistorissa oli kuitenkin silloin jo ennestään toinen E. Kaila, nimittäin ”roomalaisen ja kansainvälisen yksityisoikeuden sekä oikeusensyklopedian professori” Elieser Kaila. Hänet oli nimitetty virkaansa vasta vähän aikaisemmin, vuonna 1929.

On varmaan syytä kertoa jotain Elieser Kailan henkilöhistoriasta; hänhän ei ole nykyisille filosofeille mikään tuttu hahmo. Hän oli syntynyt Hämeessä vuonna 1885. Hän oli sukua Eino Kailalle: hän siis kuului Johansson-Kailan suureen pappissukuun ja oli vuosien 1935–1944 arkkipiispan Erkki Kailan, Eino Kailan isän, serkku.¹ Hänen isänsä oli Elieser Johansson, joka oli aikaisemman pitkäaikaisen arkkipiispan Gustaf Johanssonin veli. Tästä vanhemmasta Elieseristä tuli sitten Jämsänkosken sellutehtaan patruuna. Nuorempi Elieser kiiruhti heti koulun

---

¹ Tämä asetelma merkitsisi, että Elieser on oikeastaan edellistä sukupolvea Einoon verrattuna. Aikoinaan pappisperheet olivat kuitenkin suuria, ja niinpä hän olikin vain viisi vuotta Einoa vanhempi, ja heidän tieteelliset uransa alkoivat suunnilleen samaan aikaan.

penkiltä Helsinkiin lukemaan lakia, ja vuonna 1910 hän suorittikin menestyksellä lakitieteen kandidaatin tutkinnon. Hänen varsinainen ristimänimensä oli oikeastaan Elpiö, mutta ehkä ei ole yllättävää, että julkaisuissaan hän useimmiten suosi perittyä nimeä Elieser.

Asiaankuuluvien harjoittelujen kautta hänestä tuli varatuomari, mutta hän oli aina eniten kiinnostunut tieteellisestä työstä. Erinäisten aikaavievien virkatehtävien jälkeen hän vihdoin pääsi huhtikuussa 1924 puolustamaan väitöskirjaansa. Se on tavallaan sangen erikoislaatuinen teos, koska se käsittelee erittäin yleisiä ja jopa filosofisia oikeusteorian kysymyksiä. Valitettavasti Kaila ei enää myöhemmin käsitellyt tällaisia aiheita – hänen julkaisunsa eivät enää liity filosofisiin teemoihin, eikä hänen tiedetä herättäneen oppilaissaankaan sellaista mielenkiintoa.²

Pian Kaila nimitettiin dosentiksi, ja hän opetti useita vuosia myös Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa. Hänen myöhemmät kirjoituksensa koskevat klassista, toisin sanoen roomalaista oikeutta ja toisaalta erilaisia talousoikeuden kysymyksiä. Vuonna 1929 sitten seurasi nimitys professorin virkaan, jota hän oli jo hoitanut sijaisena. Kailan professuurin virallinen määrittely on erikoinen, mutta ilmeisesti se on aikoinaan sisältänyt sellaiset nykyiset ”oikeuden yleistieteet” kuin ”oikeusteoria” ja ”roomalainen oikeus”.

Kailan väitöskirjan nimi oli *Oikeuslogiikka*. Se voi heti tuntua sangen hämmentävältä kirjan ajankohtaa ajatellen: millaista oikeusasioiden logiikkaa silloin ylimalkaan saattoi olla? Olemme

---

² Jotkut aikalaisetkin näkivät tässä menetyksen. Esimerkiksi Sjöströmin muistokirjoituksessa (1938) kallistutaan sille kannalle, että tämä vuoden 1924 väitös oli Kailan kaikkein tärkein työ, jonka pääansiona on juuri rohkea tavoitteenasettelu. Sjöström sanoo, että arvovaltaiset kommentaattorit olivat kiittäneet Kailan kirjaa. Ehkä on vahinko, että se ilmestyi vain suomeksi! Joissain Kailan luennoissa käsiteltiin sittemmin teoreettisia kysymyksiä (ks. Patoluoto 1979). Niinpä useat lähteet toteavat, että hän piti ylen vaikeita luentoja. Oikeusteorian hiista kehityksestä Suomessa ks. Aarnio & Tolonen 1998.

mahdollisesti tottuneet olettamaan, että ”oikeuslogiikka” merkitsee jotain samankaltaista kuin uudempi ”deonttinen logiikka”, ja sitä on usein tapana pitää yhtenä lajina tai muotona sellaista modaalilogiikkaa, joka on saanut paljon suosiota. Nyt siis Kaila, jo vuonna 1924, on kehittävinään jonkin oman oikeuslogiikan, epäilemättä täysin riippumatta moderneista loogisista aatteista.

Tarkoitukseni on nimenomaan kuvata joitain tämän kirjan filosofis-loogisesti mielenkiintoisia teemoja, mutta sanon ensin jotain myös Kailan myöhemmästä urasta. Hän oli jo dosenttina ahkera opettaja ja huolehti pitkään toimitussihteerinä *Lakimies*-lehdestä. Oikeustieteellisessä tiedekunnassa oli hyvin vähän opettajia, joten Kaila joutui luennoimaan myös monista aiheista, jotka eivät suorastaan liittyneet hänen alaansa vaan kuuluivat lähinnä yksityisoikeuteen. Hänen luentoihinsa perustuvia teoksia on julkaistukin monisteina 1930-luvulla; tuolloin luentosarjoista vielä tehtiin usein oppikirjoja. Kailan akateemista työtä häiritsivät kuitenkin poliittiset velvollisuudet. Hän nimittäin kuului Maalaisliittoon ja oli puolueelle tiedemiesjäsenenä arvokas. Niinpä hän oli vuosikausia eduskunnan perustuslakivaliokunnan sihteerinä, ja lopulta hän päätyi oikeusministeriksi Kallion III hallitukseen yhdentoista kuukauden ajaksi vuosina 1930–1931. Sen jälkeen hän ei enää joutunut vastaaviin virallisiin valtiollisiin tehtäviin, mutta osallistui kyllä aktiivisesti politiikkaan. Muistokirjoituksen mukaan hänen terveytensä kävi vähitellen heikoksi, ja hän kuoli jo 52-vuotiaana vuonna 1938.

Ennen kuin paneudun itse *Oikeuslogiikkaan*, voi olla paikallaan kuvata, millaisia kannanottoja se on aiheuttanut. Kaikkein ensimmäinen ja tavallaan tärkein oli virallisen vastaväittäjän, valtio-oikeuden professori Rafael Erichin, lausunto. Se julkaistiin myös *Lakimies*-lehdessä. Lausunto on nykynäkökulmasta häkellyttävä, koska siinä ei mainita kirjasta juuri mitään onnistunutta asiaa vaan luetellaan vain lukuisia suuria ja pieniä epäkohtia, joita Erich on löytänyt, selvästi erittäin huolellisen tarkastelun kautta.³ Erich keskittyy osoittamaan, että Kailan työ ei

---

³ Erichin lausunto sisältää monta mielenkiintoista yksityiskohtaa,

monessa suhteessa täytävä vähimmäisvaatimuksia. Ensinnäkin se ei hänen mielestään ole edes johdonmukainen tai selkeä; toiseksi se esittää alan auktoriteetteja osin virheellisesti. Erich kuitenkin kannatti väitöksen hyväksymistä. Silloin hän kyllä kiittäen tunnustaa, että ”tekijä on valinnut vaikean aiheen ja valinnut sen alalta, jota kotimaisessa tieteisopissamme on varsin vähän käsitelty” (Erich 1925, 170).⁴

Erichin lausunto siis ilmestyi *Lakimieheissä*. Tietääkseni ainoa toinen kommentti samalta ajalta on arviointi *Valvoja-Ajassa*. (Joskus siis todellakin väitöskirjoja on käsitelty lehdissä!) Sen oli kirjoittanut J. E. Salomaa. Hän keskittyi kirjan filosofiseen puoleen ja löysi siitä melkoisesti huomauttamista. Salomaan selkeä arvostelu on kiinnostava, sillä se koskettaa joitakin filosofisesti keskeisiä kysymyksiä (Salomaa 1925).

Vaikka teos on noin vanha, se on herättänyt pari myöhempiä kommenttia, toisin kuin useimmat entiset väitöskirjat. Aulis Aarnio, merkittävä oikeustieteilijä, laati vuonna 1978 kuvauksen 1900-luvun suomalaisesta oikeusteoriasta ja otti silloin kantaa myös Kailan työhön (Aarnio 1978, 8–9) todeten, että var-

---

mutta ei juuri koske kaikkein filosofisimpia teemoja. Siitä näkyy, kuinka vastaväittäjän lausunnot olivat tuohon aikaan aivan muuta kuin nykyään – painettuna se sisältää 11 tiheää sivua (vaikka teknisiä huomautuksia on jätetty pois), ja tarkoituksena on selvästi ollut ankara kriittinen arvio. Näin perusteellinen syventyminen on jännittävää, koskapa Erich oli vasta vapautunut tärkeistä valtiollisista tehtävistä. Hän oli ollut Suomen pääministeri vuosina 1920–1921 ja oli yhä kansanedustaja ja vastuussa eräistä velvollisuuksista.

⁴ Valitettavasti olemme menettäneet kaikkein kiinnostavimman aikalaisdokumentin. Oikeustieteellinen tiedekunta oli nimennyt teoreettisen filosofian professorin, Arvi Grotenfeltin, ylimääräiseksi vastaväittäjäksi kommentoimaan tutkimusta ”yleisen logiikan kannalta”. Tunnetusti Grotenfeltin ominta alaa ei ollut logiikka vaan filosofian historia, mutta silti hänen mielipiteensä, jonka piti olla harkittu juuri filosofisen logiikan kannalta, olisi tässä yhteydessä erittäin valaiseva. Yliopiston arkiston mukaan ylimääräisten vastaväittäjien kannanottoja ei kuitenkaan tuolloin lainkaan säilytetty.

sinaisen oikeusfilosofian alalla ”ensimmäisenä mainittava tutkija on näköjään Elieser (Elpiö) Kaila”. Aarnio toteaa, että Kailan kirja jäi aikanaan yksinäiseksi yritykseksi: sillä ei ollut yhteyttä muihin traditioihin, ja vieläpä esitystapa varmasti vieraannutti lukijoita. Aarnio on kuitenkin aiheesta kiinnostunut ja sanoo: ”Mielestäni Kailan ajattelu sinänsä ansaitsisi tutkimusta. Jopa hänen volitiivisen logiikkansa yhteydet moderniin modaalilogiikkaan ja sitä kautta moderniin deonttiseen logiikkaan kaipaivat arviota.” Koska tällaista tutkimusta ei kukaan ole vielä kukaan tehnyt, koetan nyt luoda alustavaa arviota.

Aarnion innoittamana Ilkka Patoluoto kirjoitti artikkelin Kailasta (1979). Hän löytää kirjasta erinäisiä arvokkaita piirteitä. Patoluodon artikkeli on merkillepantava juuri siksi, että hän koettaa ottaa vakavasti Kailan pyrkimyksen jonkinlaiseen systemaattiseen normiteoriaan, jota hallitsisi jokin ”logiikka”. Patoluoto kohdistaa päähuomionsa siihen, millainen yhteiskuntäkäsitys on tavoitellun normiajattelun takana. Vuonna 1985 taas professori Hannu Tapani Klami teki yleiskatsausta suomalaisen oikeusteorian vaiheista ja joutui silloin lausumaan jotain myös Kailan kirjasta (Klami 1985, 143). Hänen mielestään ”nykylukija saattaa pitää [*Oikeuslogiikkaa*] melko mielenkiinnottomana”. Kuten Klami itse sanoo (157), hän on tässä vähemmän suojea kuin edellinen arvioija, Patoluoto, joka oli pitänyt kirjaa huomionarvoisena. (Voihan olla, että asiassa vaikuttaa arvioitsijoiden erilainen tavoitteenasettelu: Patoluoto ajatteli vain filosofista näkökulmaa eikä juridista tulkintaa, joka on Klamille keskeisintä. Aarnion mielipidettä Klami ei mainitse.)

Sjöström sanoo muistokirjoituksessaan kauniisti:

Tutkimuksissaan Kaila käsitteli useasti abstraktisia kysymyksiä, jotka mahdollisesti käytännön miehille ehkä voivat tuntua vierailta. Mutta niiden tietopuolinen arvo on epäämätön, sillä ne sisältävät käsitteiden selvittelyä ja antavat herätteitä jatkettuun tutkimustyöhön. ... Myös oikeustieteen alalla tarvitaan selvittelyä, josta voidaan käyttää nimitystä *l'art pour l'art*. (Sjöström 1938, 326)

Tämä kuvaus puhuttelee filosofeja. Tapaamme aidon kollegan – juuri tällaisia tietopuolisia kysymyksiähän filosofi haluaa selvittää, *l'art pour l'art*.

Mutta kun käydään käsiksi *Oikeuslogiikkaan*, on pakko myöntää, että se todellakin on varsin hankalaa luettavaa. Kaila on halunnut kehittää paljon omaa terminologiaa, jotta kaikki oikeusteoreettinen keskustelu voitaisiin käydä myös suomeksi. Tuloksena on lukuisia outoja uudissanoja, jotka eivät ainakaan helpota ymmärtämistä.⁵ Tästä suomalaistamisesta huolimatta mukana on sellaisia vierasperäisiä sanoja, joita ei juuri löydä muualta. Kailan kirjallinen tyyli ei yleensä ole eleganttia, vaan ilmaisutapa on vaivalloinen. Sitä paitsi kirjaa on vaikea seurata, koska aiheiden dispositio ja järjestys on sangen epäselvä. Hän kylläkin käy läpi suuren määrän saksalaista materiaalia, jota kommentoiden ja vilkkaasti kritisoiden hän luonnostelee omia mielipiteitään.

Luullakseni joitakin filosofisesti kiinnostavia huomioita voidaan silti tehdä kärsivällisesti lukemalla. Ensinnäkin, mitä voidaan sanoa otsikosta ”oikeuslogiikka”? Kaila luokitteli työnsä epäröimättä ja suuremmin selittämättä logiikaksi. Tässä on kuitenkin tärkeää muistaa, että erään pitkän aikakauden kielenkäytössä ”logiikka” tarkoitti muuta kuin meillä nykyisin. Niissä monilukuisissa *Logik*-teoksissa, joita Saksassa 1800-luvulla ja vielä 1900-luvun alussa ilmestyi, oli meidän tarkoittamamme logiikka vain yhtenä osastona, niin kutsuttuna ”muodollisena logiikkana”, kun valtaosa koski filosofista psykologiaa, tietoppia ja tieteenfilosofiaa.⁶ Myös Kailan *Oikeuslogiikka* noudattaa samaa käytäntöä: se pyrkii soveltamaan tällaista tutkimusta

---

⁵ Myös Klami huomauttaa Kailan ”onnettomista terminologisista innovaatioista”. Hänen mukaansa Kaila koetti luoda oikeusteorialle aidon suomalaisen kieliäsun, mutta tehtävä ”oli hänen kyvyilleen aivan ylivoimainen” (1985, 143).

⁶ Tässä suhteessa logiikan kirjat muuttuivat vasta vähitellen. Suomessa Eino Kaila alkoi 1930-luvulla tehdä tunnetuksi modernia logiikkaa, joka tunnettiin silloin vielä saksalaisperäisellä nimellä ’logistiikka’.

oikeudelliseen ajatteluun. Niinpä pääosa Kailan teoksesta näyttää meistä koskevan jotain muuta kuin logiikkaa. Jos kaipaamme meidän ”deonttisen logiikkamme” ongelmia, kuten Aarnio toivoi, ne täytyy varta vasten seuloa esiin muun materiaalin seasta, ja oikeastaan on parhaassakin tapauksessa kysymys enemmän hajanaisista huomautuksista kuin harkitusta teoriasta.

Jotta saataisiin jonkinlaista käsitystä puheena olevista ongelmista, täytyy aluksi palauttaa mieleen peruskysymyksiä deonttisten lauseiden varsinaisesta luonteesta. (On sanomatta selvää, että tästä aiheesta on julkaistu tavattomasti kirjallisuutta.) Ensimmäiseksi voidaan kysyä, ovatko oikeuslauseet varsinaisesti (A) normatiivisia käskyjä (tai kieltoja), vai (B) kuvaavatko ne jotain oikeuksien vallitsemiseen liittyvää positiivista (tai negatiivista) asiaintilaa. Ero on keskeinen, sillä käskyt eli normeja tai velvoitteita *säättävät* lauseet ovat luonteeltaan imperatiiveja – eivät tosia eivätkä epätosia. Sen sijaan lauseet, jotka *kertovat* normin tai normatiivisen asiaintilan vallitsevan, ovat väitelauseita ja voivat olla tosia. Luonnollisesti myös ”logiikan” täytyy tarkoittaa näissä kahdessa sfäärissä eri asioita.

Minkälainen oli Elpiö Kailan näkemys? Kun hän julkaisi *Oikeuslogiikkansa* vuonna 1924, hän ilmoitti lähtökohdakseen ”emotiivisen logiikan”. Aikaisempi logiikka oli näet hänen mukaansa koskenut ainoastaan ”kognitiivista ajattelua”; nyt piti avartaa ymmärrys käsittelemään myös ”emotionaalista ajattelua”. Kailan mielestä käänteentekevä edistysaskelen oli siinä suhteessa ottanut Heinrich Maier, joka oli julkaissut laajan ja teoreettisen ”emotionaalisen ajattelun psykologian”.⁷ Kaila

⁷ Nykyään Maier (1867–1933) ei varmaankaan ole kovin tunnettu. Aloitettuaan antiikin filosofiasta hän siirtyi kehrittelemään laajaa ajattelun teoriaa uuskantilaiseen tapaan. Emootiokirjan julkaistessaan Maier oli professori Tübingenissä, mutta vähitellen hän päätyi yhä tärkeämpiin tehtäviin, ja uransa huipulla hän oli professori Berliinissä ja Kantin koottujen teosten toimittaja. Kaikki filosofit eivät kuitenkaan arvostaneet häntä. Husserl sanoo, että Maier voi olla hyvä historioitsija, mutta ”ei ole mikään filosofi, kuten hänen paksu ja kaamea kirjansa emotionaalista ajattelusta ilmiselvästi osoittaa”. (Parker 2018,

aloittaakin kirjansa: ”Tahto-opillinen eli volitiivinen logiikka, jonka perustaja on Heinrich *Maier* teoksessa *Psychologie des emotionalen Denkens*, 1908, on oppi siitä miten tahtomisessa eli tahdottaessa on oikein ajateltava, kun taas tieto-opillinen eli kognitiivinen logiikka on oppi siitä, miten tietämisessä on oikein ajateltava.” Yksi emotionaalisen ajattelun muoto on sekä *Maierin* että *Kailan* mielestä volitionaalinen eli tahtova ajattelu, ja oikeuslogiikan tulee *Kailan* mukaan olla juuri tällaisen ajattelun logiikkaa.⁸ *Kaila* toivoo saavansa aikaan *tahdon logiikan*. Jokainen normi syntyy nimenomaan tahdosta (*Kaila* 1924, 41), ja jonkun toisen toimintaa koskeva tahto on ”imperatiivisnormatiivista” (*ibid.*, 6). Sellaiseen tahtoon liittyy ”oikeustahtologiikka”, joka on ”yleisen volitiivisen logiikan alalaji” (*ibid.*, 11).

Näyttäisi siis, että hänen deonttiset lauseensa ovat ensi sijassa *imperatiivisia*. Ja oikeuslogiikan tulisi koskea niitä tahtoakteja, joita deonttisilla lauseilla ilmaistaan. Näin siitä tuntuu tulevan eräänlaista ”imperatiivien logiikkaa”. Sitä *Kaila* ilmeisesti itsekkin haluaa alleviivata puhumalla uudesta logiikan tyyppistä, volitiivisesta logiikasta. Hän olettaa, että tämä on myös Heinrich *Maierin* mielipide. (*Salomaa* kuitenkin huomauttaa, että todellisuudessa *Maier* ei itse pitänyt mitään erikoista volitiologiikkaa mahdollisena.⁹) Mutta ei tule kunnolla selväksi, miten teesi volitiologiikasta pitäisi oikeastaan ymmärtää. Melkein heti tehtävänasettelunsa jälkeen *Kaila* nimittäin selittää, että tahtologiikan maksimi on: ”tahto johdonmukaisesti eli paremmin ilmaistuna: järjestä tahtomisesi ajattelu ja ilmaisu loogillisesti” (*ibid.*, 2). Tämä tarkoittanee, että tahdolta vaaditaan johdonmukaisuutta, vieläpä jotain sellaisiakin loogisia ehtoja, jotka eivät koske ”kognitiivista” ajattelua. Tosin ”tahtomisesi ilmaisu” on

---

229.)

⁸ *Salomaa* huomauttaa ilmeisen ironisesti (1925, 476): On kyseessä ”kokonaan uuden logiikan, tahtologiikan, perustaminen oikeustiedettä varten. Tehtävä ei siis ole pieni.”

⁹ *Salomaa* toteaa tämän varsin vakuuttavasti viittaamalla pariin *Maierin* artikkeliin (1925, 476–477). Oikeastaan edes teoksessa *Maier* 1908 ei esiinny ”totuudesta riippumatonta” tahdon logiikkaa.

kiusallisesti moniselitteinen – se voi tarkoittaa itse tahdonaktia tai raporttia siitä.

Korostamalla, että hän tavoittelee ”volitiivista” eikä ”kognitiivista” logiikkaa, Kaila antaa ymmärtää, että oikeastaan siinä operoidaan sellaisilla tahtoimperatiiveilla, joilla ei ole tavallisen logiikan totuusarvoja ja suhteita. Itse asiassa kirjan kappaleessa ”Imperatiiviteoria” käsitellään juuri sellaisia puhtaita tahtoimperatiiveja, jotka säättävät normeja ja ovat vailla tavallisen logiikan totuusarvoja, mutta toisaalta nämä imperatiivit toimivatkin esivallan (yhteiskunnan) käskyjen kuvauksina eli volitiolauseina.¹⁰ Oikeuslauseiden tulkintoja (A) ja (B) on tällä tavoin ajatellen vaikea enää erottaa. Jo Rafael Erich viittaa tähän monimielisyyteen, tosin varsin epämääräisesti (Erich 1925, 170–173). Hän nimittäin valittaa, ettei Kaila kerro, mitä hän itse asiassa tarkoittaa ”oikeudella”. Ja oikeushan perustuu tässä teoriassa vielä perustavampaan velvollisuuden tai normin käsitteeseen: kysymys kuuluu siis, mitä oikeastaan tarkoitetaan sanomalla, että jokin on velvollisuus? Salomaa mainitsee saman ongelman, ja Patoluoto (1979, 216) palaa siihen osoittamalla, että Kaila ei lainkaan käsitellyt sellaisia peruskysymyksiä kuin mikä on laki ja mikä on suvereeni lainsäätävä. Näin Kailan käsitysten perimmäinen sisältö jää osaksi epäselväksi.

Kuten sanottu, Kaila ei onnistunut saamaan tätä olennaista kysymystä imperatiivien luonteesta selväksi, ja hänen oman kantansa perusteet jäivät siksi osittain määrittelemättä. Hänen koko projektinsa voi vaikuttaa harhaluulolta, mutta sitä ei pitäisi aivan väheksyä. Itse asiassa hän päätyy lähelle kysymystä siitä, voiko *normeilla*, joiden oletetaan olevan vailla totuusarvoa, olla sittenkin jonkinlaisia loogisia suhteita. Tämä on ollut deonttisen teorian vaikeimpia kysymyksiä, johon varsinkin von

¹⁰ Kaikilla tulkinnoilla on ollut kannattajia deonttisessa logiikassa. Jotkut ovat yhdistäneet deonttisen logiikan johonkin imperatiivilogiikkaan. Useimmat ovat kuitenkin pitäneet sitä tosien tai epätosien lauseiden logiikkana, mutta paljon erimielisyyttä on ollut siitä, koskevatko nuo lauseet normatiivisia tosiseikkoja vai jonkin säädetyin normiston sisältöä. Näistä aiheista on erittäin paljon kirjallisuutta; ks. vaikka Svoboda 2018.

Wright palasi yhä uudestaan (esim. von Wright 1985).¹¹ Kaila ei saa aikaan tyydyttävää vastausta, mutta kysymys on ollut hämmäntävä monille myöhemmillekin kirjoittajille.

Oikeuslauseiden ”deskriptiivinen” tulkinta (B) voidaan vielä ymmärtää kahdella tavalla. Joko se tarkoittaa, (B1) että normilause esittää jonkin normatiivisen tosiasian, joka on voimassa objektiivisesti riippumatta ulkopuolisista seikoista (kuten niin sanotuissa ”luonnollisen oikeuden” teorioissa), tai sitten ajatukseen on (B2), että kyseinen sääntö pätee, koska se kuuluu johonkin vallitsevaksi oletettuun normijärjestelmään (kuten niin sanotussa ”oikeuspositivismissa”). (Ks. Stenius 1963.) Edellä ilmeni, että Kaila halusi tuoda tulkinnat (A) ja (B) lähelle toisiaan, ja osoittautuu, että hän käyttäisi kaikkein mieluummin tulkintaa (B2), vaikka kysymyksenasettelu jää hänelle jälleen osaksi epäselväksi.

Kailan oma yhteenveto oikeuskäsitteiden luonteesta kuuluu: ”Kuten tosi on olevan mukaista, siten on *oikea ollapitävän mukaista*. Oikea ei kuitenkaan ole pelkästään ollapitävää, sillä ollapitävää on vain se mikä käsketään tai tahdotaan, vaan myös *ollasaavaa* tai sen mukaista.” (Kaila 1924, 261.) Tämä kiteytys ei ole kielellisesti kovin onnistunut, mutta ainakin siitä nähdään, että teon, toiminnan tai asiointilan *p* pitäisi toteutua jos ja vain jos kyseinen asiointila noudattaa sitä mitä tahdotaan. Tällainen ajatuskulku johtaa kuitenkin heti kysymään, *kenen* käskystä tai tahdosta oikeuslogiikassa on kysymys – toisin sanoen mikä taho on normien kelvollinen lähde. Patoluoto (1979, 212–217) osoittaa, että Kailan haparointi normien tulkinnan suhteen on oireellista. Kaila seuraa Maieria ja ajattelee, että yhteiskunnan lakiasäätävä suvereeni edustaa sitä tahtoa, jonka säädöksiä tulee noudattaa. Uuskantilainen Maier vetoaa tässä suhteessa Kantiin, jonka mukaan suvereenin tahto ilmenee velvoittavina

---

¹¹ Von Wright muutti mielipidettään useaan kertaan ja tunsu, että useat keskustelijat olivat taipuvaisia trivialisoimaan alan syvällisimpiä ongelmia. Ks. myös von Wright 1996, Svoboda 2003, 227–230, ja Bulygin 2005.

määräyksinä. Mutta Patoluoto toteaa, että Maier ja Kaila ”tekevät melkein kaikki mahdolliset virheet” Kantin ajatustavan ymmärtämisessä. ”Kantin periaate pätee vain rationaalisille ja – toisin sanoen – moraalisesti hyvälle agenteille” (Patoluoto 1979, 215). Siispä tässä ajateltu kantilainen ”suvereeni” ei voi tarkoittaa mitään todellista vallanpitäjää, ei esimerkiksi kulloistakin valtiovaltaa, joka ei edes ole mikään tahtova agentti eikä myöskään moraalisesti hyvä. Niin Maier ja Kaila kuitenkin tahtoisivat mielellään otaksua: yhteiskunnan ”laillinen esivalta” asettaa myös moraalisesti velvoittavia normeja.¹² Silloin kantilainen moraalinen lainsäätävä korvautuu valtiollisilla viranomaisilla, ja normatiivisilla ja deskriptiivisillä lauseilla ei oikeastaan olekaan eroa. Samantapainen asenne oli kyllä yleistynyt 1900-luvun alun saksalaisessa kirjallisuudessa. Patoluoto toteaaakin (213), että Maierin ”filosofinen idealismi on yksi laji uuskantilaista ’Geisteswissenschaftia’, joka oli niin suosittua esifasistisessa Saksassa”.¹³

---

¹² ”Tyypillinen oikeuslause sekä aineellisesti että muodollisesti katsoen on positiivisen oikeusjärjestyksen teknillisesti muodostetuista, so. kirjoitetun lain muotoon saatetuista kielellisistä ilmaisuista abstrahoidulla ja toisin järjestämällä, ’idealisaatiolla’, saatavissa oleva, määrätty tyypilliset perusosat sisältävä, autoritatiivisella velvoittavuusominaisuudella varustettu käyttäytymissääntö eli normi” (Kaila 1924, 41).

¹³ Sundströmin (2001) mukaan Kaila viimeisinä vuosinaan kiinnostui kansallissosialistisista aatteista. Tämä voi olla hieman harhaanjohtavasti sanottu, joskin kansallissosialistinen oikeusajattelu herätti 1930-luvulla mielenkiintoa Suomessa (Kangas 1985). Sen sijaan äskeisestä varmaan ilmenee, että jo *Oikeuslogiikka* on kyllä yhteydessä laajempaan virtaukseen, Saksassa pitkään yleistyneeseen kollektivismiin, joka näki valtiovallan suvereenina moraalisubjektina. Loppuaikoina Kaila lähestyi sellaista ”yhteiskunnallista monismia”, jonka puolesta puhujana oli Suomessa muun muassa Yrjö Ruutu. (Ks. Patoluoto 1979, 210–218. Ruudun ajattelusta ei valitettavasti ole ilmestynyt huolellista tutkimusta.) Esimerkiksi Ruutu kutsui ajatteluaan valtiososialismiksi, mutta korosti sen eroa verrattuna saksalaiseen kansallissosialismiin. Kailan 1930-luvun asenteista ks. Kangas 1985, 63–64, 81.

Jos koettaa ymmärtää Kailan ajatuksia, kohtaa ongelman, joka on keskeinen myös nykyisessä deonttisessa teoriassa. Vaikeuttaa siltä, että hän pitää lakeja tai normeja aidosti normatiivisina, imperatiivin luontoisina, mutta toisaalta hän myös tahtoi pitää niitä esityksinä esivallan, normilähteen määräävistä akteista. Myöhemmin on deonttisesta logiikasta puhuttaessa usein jouduttu korostamaan tätä kahden tulkintatavan eroa – toisaalta puhtaasti normatiiviset lauseet, jotka eivät kuvaa mitään asiointilaa, toisaalta ”deskriptiiviset normiväitteet”, positiivisen oikeusjärjestyksen sääntöjä ilmaisevat lauseet, jotka ovat tosia tai epätosia. On tavallaan valaisevaa, kuinka Kaila ponnistelee mahduttaakseen samaan malliin kolme eri asiaa: normatiiviset imperatiivit, lausumat moraalisisistä tai normatiivisista tosiasioista ja vallitsevan lain säädökset.

Varsinaisen oikeusfilosofian kannalta ehkä merkillepantavinta Kailan teoksessa on, että se sisältää ensimmäisen suomalaisen kannanoton Hans Kelsenin oikeusajatteluun. Kelsen, joka on saanut ajan mittaan keskeisen sijan koko 1900-luvun oikeusfilosofiassa, tuli Suomessa tunnetuksi vain hitaasti. Ennen toista maailmansotaa hänet mainitaan Suomessa vain toisinaan.¹⁴ *Oikeuslogiikka* käsittelee kuitenkin jo vuonna 1924 Kelsenin varhaisia teoksia. Kaila viittaa niihin useassa yhteydessä ja omistaa niille kohtalaisen laajan kritiikin (208–222). Kaila arvostaa kyllä Kelseniä, mutta haluaa väittää, että Kelsen tulkitsee normien luonteen väärin. ”Kausatiivinen teorii on sikäli omituinen, että se kieltää imperatiivin mutta asettaa ... pitämisen, tunnustamatta näitä samaksi tai edes missään riippuvaisuussuhteessa oleviksi” (ibid., 221). Pitämiset ovat Kelsenin ”kausatiivisen teorian” mukaan vallitsevia indikatiivisia säännönmukaisuuksia ”jos tapahtuu X, koituu seuraamus Y”. Kailan mielestä Kelsen pitäytyy vain tähän kantaan ja laiminlyö normien välttämättömän imperatiivisen sisällön.

---

¹⁴ Ks. Aarnio 1978; Klami 1985, 144–145; Aarnio & Tolonen 1998. Esimerkiksi *Lakimies*-lehdessä, jossa tosin yleensäkin käsiteltiin vähän teoriaa, oli ensimmäinen Kelsen-artikkeli vasta vuonna 1936.

Kuten sanottu, Aulis Aarnio toivoi, että tutkittaisiin Kailan ”volitiivisen logiikan” mahdollisia yhtymäkohtia uudempiin modaali-logiikkoihin. Joudun tunnustamaan omana vaikutelmanani, että näitä yhtymäkohtia on lopultakin varsin vähän ja että Kailan oikeuslooginen ajattelu on vielä kaukana nykyisistä deonttisen logiikan järjestelmistä. Mistä tämä periaatteellinen ero viime kädessä johtuu?

Suunnilleen kaikki niin sanotun ”perinteellisen logiikan” oppikirjat jakoivat peruslogiikan kolmeen päällekkäiseen kerrokseen, nimittäin Käsiteoppiin, Arvostelmaoppiin ja Päätelmäoppiin. Tämän jaottelun alkuperäisenä taustana ovat jo Aristoteleen kolme loogista teosta (*Kategoriat*, *Tulkinnasta*, *Ensimmäinen analytiikka*), jotka muistuttavat suunnilleen näitä aihepiirejä, mutta vasta uuden ajan alussa tuli tavaksi säätää, että näin lohkomalla saadaan kaavakuva koko logiikasta. Saman dogmaattisen jaon tekivät saksalaiset klassikot (Kant, Hegel), ja siten suomalaiset (Snellman, Rein).¹⁵ Kailan mukaan nämä kolme lohkoa on luotu ”kognitiiviselle” ajattelulle, mutta hän haluaa löytää niiden vastineet myös ”volitiivisessa” ajattelussa, jota hänen logiikkansa koskee. Nyt on ratkaisevan tärkeää, että Kaila tuntee aristoteelisen ajatustavan mutta pitää sitä vanhentuneena – ”sitä vastoin on arvostelma ehdottomasti nykyajan logiikan keskeisin käsite” (ibid., 9). Kognitiivisen logiikan ydin on siis arvostelmaoppi, ja volitiivisen logiikan ydin on sen vastine, ”vaadelmaoppi”. Kognitiivinen tai volitiivinen päätelmäoppi ovat näille alisteiset. Oikeuslogiikassa kaikkein keskeisin tehtävä on oikeudellisen tahtumuksen käsitteellinen tarkastelu.

Modernin logiikan kanta on toisenlainen. Jo Frege osoitti, että logiikan tehtävä on ensi sijassa tutkia seuraussuhteita: mitä seuraa mistäkin? Todennäköisesti Aristoteles ja kreikkalaiset ajattelivat samoin, mutta myöhemmin oivallus paljolti kadotet-

---

¹⁵ Ks. Rein 1919. ”Ajattelemisen alkutuotteiden oikeaperäiset muodot ovat: *Käsite*, *Arvostelma* ja *Päätelmä*. Alkeisoppi sen vuoksi jakautuu kolmeen osaan: *A. Käsiteoppi*, *B. Arvostelmaoppi* ja *C. Päätelmäoppi*.” (§ 4)

tiin. Uudella ajalla oltiin vailla tätä ratkaisevaa periaatetta, kunnes Frege lausui sen täsmällisemmin kuin kukaan muu. Kaikki niin sanotun ”modernin logiikan” systeemit ovat sitten koskeneet propositioiden keskinäisiä seuraussuhteita: sitä kuinka lauseista seuraa toisia lauseita. Teoria, joka koskee vain jotain muuta, ei ole modernissa mielessä logiikkaa. Niinpä Kaila on varsin kaukana modernista deonttisesta logiikasta.¹⁶ Hän kyllä pitää tärkeänä niin sanottua ”oikeudellista päätelmäoppia”, mutta sekään ei koske *normien* keskinäisiä suhteita vaan yleisten lakien tai normien oikeaa soveltamista yksittäistapauksiin (ibid., 20–24). Kaila ei edes mainitse mitään formaalista tai modernissa mielessä systemaattista logiikkaa. Hänen tärkeimpiä lähteitään logiikan alalla ovat sellaiset vanhan saksalaisen oppikirjatradition edustajat kuin Sigwartin, Wundtin ja Cohenin massiiviset teokset. Nykyisen mittapuun mukaan modernein Kailan filosofisista lähteistä on kaikesti Husserl, johon hän viittaa useita kertoja. Oletettavasti uudenaikainen logiikka on ollut Elieser Kailalle täysin tuntematonta, eikä hän liioin yritä mitenkään formalisoida kehitelmiään.

Kuten todettu, me varmaan yhdistämme deonttisen logiikan helposti sellaiseen teoriaan, jota voidaan luonnehtia operaattoria O , ”pitää”, koskevaksi modaalilogiikaksi. (Siis $Op =$ ”pitää olla niin että p ”, jne.) Sellainen looginen teoria on varmasti mahdollinen.¹⁷ Mutta nyt voidaan pohtia deonttisen logiikan historiaa. Nykyään lienee tunnettua – vaikka sitä ei vielä 1950-luvun

---

¹⁶ Kailan kirja onkin sittemmin unohdettu. Jo pelkkä suomen kieli on riittänyt takaamaan, ettei sitä mainita esimerkiksi historiallisessa katsauksessa Føllesdal & Hilpinen 1971, eikä se ole voinut esiintyä kansainvälisten specialistien tarkemmissa töissä, kuten esim. Svoboda 2003. Se ei ole liioin ollut myöhemmän suomalaisen filosofian eikä tietääkseni oikeusopinakaan lähteenä. Teoksen toinen osa on Sundströmin mukaan ollut lähes valmis, mutta sen julkaiseminen ei ollut mahdollista. Emme tiedä, mitä se olisi koskenut; olisiko siinä esimerkiksi ollut tarkoitus laajentaa aihepiiriä loogisiin päättelyihin?

¹⁷ Itse asiassa minulla on syytä otaksua, että kuuluisista ”modaalilogiikan sovellutuksista” juuri tämä deonttinen logiikka on todella mahdollinen, sen sijaan esimerkiksi niin sanottu episteeminen tai

alussa kukaan tiennyt – että eräänlaista deonttista logiikkaa oli yrittänyt luoda jo Ernst Mally vuonna 1926. Mally oli Alexius Meinongin seuraaja Grazin yliopistossa. Hänen teoksensa *Grundgesetze des Sollens* nimi tuntuukin hyvin soveltuvan deonttiseen logiikkaan; onhan *sollen* usein ”pitämistä” juuri velvollisuuden mielessä. Mutta on syytä huomata myös kirjan alaotsikko: ”Tahdon logiikan alkeet”. Näin ollen siis Mallyn suunnitteleman pitämislogiikan tai velvoitelogiikan on viime kädessä määrä kuvata jonkin subjektin *tahto*, kuten myös Kailan volitiivisen logiikan piti. Täten herää kysymys: muistuttaako Kaila kenties deonttisen logiikan edelläkävijää, Ernst Mallya? Heidän tutkimustapansa on kyllä aivan erilainen, sillä Mally ei lainkaan viittaa Maieriin eikä muuhunkaan psykologiaan vaan pyrkii luomaan abstraktia puhtaasti loogista järjestelmää.

Yritetään kuitenkin hahmotella jotain kuvaa Kailan oikeuslogiikasta jonkinlaisena modaalilogiikkana, niin kuin Aarnio toivoi. Ensinnäkin voidaan sopia, että modaalioperaattoria merkitään kaikissa modaalisisissa systeemeissä symbolilla $\square$. Välttämättömyyden logiikassa vallitsee ”aksioma T ”: $\square p \rightarrow p$. Nykyisen ajattelutavan mukaan deonttiselle logiikalle olennainen askel on korvata aksioma T ”aksiomalla D ”: $\square p \rightarrow \neg \square \neg p$. Jos $\square$ ymmärretään deonttiseksi operaattoriksi O ja aksioma D luetaan epäformaalisesti, niin se siis sanoo, että mikään pakollinen ei ole kiellettyä. Tämän verranhan kai intuitiivisesti vaadittaisiin, jotta deonttista systeemiä pidettäisiin ”ristiriidattomana”. (Useat klassikot tosin muistuttavat, ettei normikokonaisuus välttämättä täytä aksiomaa D , vaan se vain karakterisoi normistoja, joita on mahdollista noudattaa. Ks. esim. Stenius 1963, 118–119; Alchourrón & Bulygin 1981, 112–116; vrt. von Wright 1985, 269–271.) Kailan kirjassa tällainen D -periaate on kyllä voimassa.

---

muu propositionaalisten asenteiden logiikka on yksinkertaisesti väärinkäsitys. Nyt ei kuitenkaan ole mahdollista paneutua käsittelemään tätä tavattoman laajaa aihetta.

Kaila on myös selvillä modaalilogiikalle keskeisestä dualiteetista: siitä, että operaattorit $\Box$ ja vastaavasti $\Diamond$ saadaan toisistaan symmetrisesti negaatioilla, toisin sanoen $\Diamond p \leftrightarrow \neg \Box \neg p$ ja kääntäen $\Box p \leftrightarrow \neg \Diamond \neg p$. Deonttisessa tapauksessa $\Box$ on *O*, ”pitää”, ja $\Diamond$ on *P*, ”saa”. Hän tekee kuitenkin kiintoisan huomautuksen, että ”permissiiviteoria on loogillisesti, imperatiiviteoria käytännöllisesti välttämätön, se on, saamislauseet ovat apodiktisesti pitämislauseiden tasa-arvoisia rinnastusjäseniä”. Kuten Kailan artikkelissa ”Ennakkoturvaamisen menettelyn käsitteestä” selittää, ”käytännössä ei pelkillä lupalauseilla yhdelle tehtäisi mitään ellei sitä ’tukisi’ vastaava joko käsky- tai kieltolause toiselle” (Kaila 1925, 63). Toisin sanoen valtaosa toiminnasta on normatiivisesti neutraalia, sallittua, mutta toimintaa koskevaa normistoa ei voida luoda pelkillä lupalauseilla, vaikka ne voikin periaatteessa kääntää velvollisuuslauseiksi; varsinaisen deonttisen teorian täytyy käyttää imperatiiveja, sillä oikeudet nojaavat siihen, että toisilla on velvollisuus kunnioittaa niitä. Niinpä Kailan loogiselta kannalta perustavana pitämä oikeuskäsitys on ”permissiiviteoria” (Kaila 1924, 270, 281), jonka mukaan oikeusnormiston tulee osoittaa, mitkä asiat ovat *sallittuja*, ja velvoitusten järjestelmä perustuu tähän normistoon. Hän on hyvin selvillä obliigaatioiden (velvoitusten), kieltojen (prohibitioiden) ja lupien (permissioiden) suhteesta. Tämä voi vaikuttaa meistä triviaalilta, mutta historiasta nähdään, ettei se suinkaan ole aina ollut yhtä ilmiselvää. Kyseessä on yksi tapaus niin sanotusta modaalisesta neliöstä, joka on merkittävä looginen saavutus. Deonttisen neliön lienee esittänyt Suomessa seuraavana vasta Erik Ahlman (1942), tuntematta Kailaa.

Modaalisille logikoille kaikkein yleisin periaate on nykyään ”aksioma K'' ”: $\Box(p \rightarrow q) \rightarrow (\Box p \rightarrow \Box q)$. On helppo nähdä, että tällaista periaatetta tarvitaan esimerkiksi niin sanotun mahdollisten maailmojen semantiikan käyttämistä varten, mutta se on kieltämättä muutenkin luonteva. Yleensä se oletetaan myös deonttiselle logiikalle, ja aksioma K on siis melkein aina voimassa nykyisissä deonttisissa systeemeissä: $O(p \rightarrow q) \rightarrow (Op \rightarrow$

Oq).¹⁸ Usein myös oletetaan, että on edes jokin velvollisuus, esimerkiksi $O(p \vee \neg p)$. Kaila ei mainitse mitään tällaista, ehkä pitäen asiaa itsestään selvänä. Hän myös näyttää oletettavan periaatteen $OT: O(Op \rightarrow p)$. Toisin sanoen pitäisi olla niin, että velvollisuudet toteutuvat.¹⁹ Näiden periaatteiden kautta hän päätyy aivan samanlaiseen tulokseen kuin nykyisin usein oletetaan yksinkertaisissa deonttisen logiikan järjestelmissä.

Lopuksi täytyy kysyä, miten Elieser Kailan suoritusta, siinänsä yritteliästä, olisi oikeastaan arvioitava. Ilkka Patoluoto kirjoittaa suorastaan (1979, 207), että ”normien logiikan tutkimus – deonttinen logiikka – on tärkeä aihe suomalaisten filosofien keskuudessa ja Kaila on sen edelläkävijä”. Pelkään, että tämä on liioittelua, koska Kaila ei oikeastaan saavuttanut loogisia tuloksia. On varsin luultavaa, että muissakin maissa tehtiin samankaltaisia saksalaisen logiikkaperinteen mukaisia katsauksia oikeuskäsitteistä. Kailan oikeuslogiikka ei sittenkään ollut varsinaista logiikkaa nykyisessä mielessä, vaan oikeuskäsitteiden systematiikkaa, jossa yhteydessä kieltämättä löytyi periaatteita, jotka kiinnostavasti muistuttavat nykyisen deonttisen logiikan sääntöjä. Kaila ennakoiki deonttista logiikkaa, mutta nimenomaan ennakoiki: hänen teoksensa ei esitä sen tuloksia, mutta kylläkin sivuaa sen kannalta relevantteja kysymyksiä. Teosta voidaan kyllä tarkastella toiseltakin kannalta, varhaisena metaeettisenä puheenvuorona.

Täytynee myöntää, että todellisen deonttisen logiikan perustaja oli Ernst Mally, joka esitti vuonna 1926 periaatteita juuri deonttisten lauseiden loogisista keskinäissuhteista.²⁰ Mutta Mallyn tapaus on erikoislaatuinen. Hänen kunnianhimoinen

¹⁸ Deonttinen K -sääntö on kyllä myös haluttu asettaa kyseenalaiseksi. Ks. Żelaniec 2017.

¹⁹ Näin lienee tulkittava Kailan lause: ”Oikeuslauseeseen saa se, jota lause koskee, vastata vain tottelemisella” (Kaila 1924, 44). Samansuuntaisia hieman hämäriä huomautuksia on muitakin.

²⁰ Tavallaan teoria juontuu jo Meinongilta, joka muotoili kysymyksen ”tahdonsisällöistä” (*Über emotionale Präsentation*, 1917). Mally sanoo itse (1926, 2), että hänen norminsa ovat vastineita Meinongin ”desideratiiveille”, joille hän siis pyrkii etsimään systematiikkaa.

kirjansa on vaikeaselkoinen, jo siitä syystä, että lauseiden formalisoimista varten on keksitty kovin monimutkainen ja sekava symboliikka. (Tämä on muistettava esimerkki siitä, kuinka paljon voi riippua onnistuneesta formalismista.) Mally viittaa Russellin ja Whiteheadin *Principiaan*, mutta ei itse noudata mitään formaalisen logiikan järjestelmää, vaan tekee johdopäätöksensä vapaalla päättelyllä. Niin hän todistaa koko joukon teoreemoja lähtökohtanaan viisi aksiomaa, joiden sisältö on hänen mielestään ilmeinen. Mallyn järjestelmä ei saanut paljon huomiota, ja vuonna 1938 Karl Menger todisti, että se on jopa formaalisti ristiriitainen. Tai tarkkaan ottaen se ei ole kirjaimellisesti ristiriitainen, mutta siinä todistuu tulos $p \rightarrow Op$, eli kaikki tosiasiallinen on kuten pitää olla. Tätä on sanottu "*laissez-faire* -teoreemaksi": jos teet jotain, se on niin kuin pitääkin. Vastaavasti todistuu T -lause $Op \rightarrow p$.²¹ Luonnollisesti sellainen on deonttiselle logiikalle kohtalokasta. (Ks. Føllesdal & Hilpinen 1971, 2–6.) Kaila ei joudu tällaisiin onnettomuuksiin, mutta juuri siitä syystä, että hänen kirjansa on loogisessa mielessä niin alkeellinen – se ei lainkaan määrittele loogista päättelyä eikä niin ollen tuota teoreemoja, hyviä tai huonoja.

Kun Mallyn logiikka oli täten epäonnistunut, koko deonttinen logiikka jäi pitkäksi aikaa unhoon. On hyvin tiedossa, että deonttisen logiikan menestys alkoi vasta Georg Henrik von Wrightin klassisesta pienestä tutkielmasta "*Deontic Logic*" vuodelta 1951, joka on useimpien mielestä koko nykyisen deonttisen logiikan lähtökohta (von Wright 1951a). Siinä esitetään hyvin selvässä ja ytimekkäässä muodossa uusi looginen teoria "*O*-lauseille", toisin sanoen "*ought*-lauseille", sanottakoon niitä sitten pitämislauseiksi tai velvollisuuslauseiksi. Tämä työ sai heti 1950-luvulla paljon huomiota ja vastakaikua.

---

²¹ Yksityiskohdista ks. esim. Centrone 2013. Myöhemmistä samansuokuisista paradokseista ks. McNamara & Van De Putte 2021. Mainittakoon, että Mallyn logiikkaa on yritetty elvyttää erilaisilla muunnoksilla – joko siirtymällä johonkin nonstandardiin logiikkaan tai korjailemalla hänen aksiomiaan.

Tutkielman – jossa myös nimi ”deonttinen logiikka” vakiinnutettiin – kannalta on olennaista, että se on *modaalilogiikka*: se koskee jollain tavalla modalisoituja propositioneja. Sikäli se on analoginen välttämättömyyden ja mahdollisuuden logiikan kanssa, ja siinä voidaan noudattaa periaatteessa samantapaisia aksioomia kuin välttämättömyyslogiikassa on käytetty. Olennainen uusi oivallus von Wrightin kirjassa *An Essay in Modal Logic* (1951b) olikin juuri se, että useisiin modaalisiin ”operaattoreihin” voidaan soveltaa mahdollisesti yhtäläisiä pelkistettyjä aksioomajärjestelmiä. Varsinaisen *loogisen* teorian kannalta tarvitsee ajatella vain kutakin modaliteettia koskevia loogisia suhteita, ei sen nimenomaista merkityssisältöä. Niin ollen modaliteetin sisältöä ja sen formaalisia päättelysuhteita voidaan tutkia erikseen. Loogisia lakeja voidaan etsiä sekä välttämättömyysoperaattorille N että muille, esimerkiksi deonttiselle velvoiteoperaattorille O , ja lait saattavat olla samankaltaisia. Jos modaliteetti tulkitaan täten deonttiseksi, tarjoutuu yhtenä luonnollisena esimerkkinä modaalisesta logiikasta deonttinen logiikka, pitämisooperaattorin suhteiden systeemi.

Välttämättömyyden ja mahdollisuuden modaalilogiikka oli tuolloin, 1951, jo tunnettu vaikkakaan ei kovin suosittu modernin logiikan ala, mutta mikä sai von Wrightin miettimään useiden erilaisten ”modaliteettien” yhtäläisyyksiä, siis yhtäläisiä formaalisia rakenteita – ja nimenomaan deonttista operaattoria yhtenä niistä? Hän on kertonut kuuluisan tarinan siitä, kuinka hänen mieleensä sattumalta osui Cambridgen Cam-joen varrella kävellessä erikoinen yhtäläisyys juuri kahden modaliteetin välillä: kuten on kolmikko välttämätön – mahdoton – mahdollinen, aivan samoin on kolmikko pakollinen – kielletty – sallittu. Tämä on viehättävä esimerkki, joka ansaitsee sijansa tieteenhistorian äkkinäisten valaistusten kokoelmassa. Mutta miten lienee – olisiko pätevä deonttinen logiikka kenties voinut syntyä jo aikaisemmin, jos professori Eino Kaila olisi kertonut

tärkeimmälle oppilaalleen von Wrightille jotain sukulaisestaan Elieseristä?²²

Kirjallisuus

- Aarnio, Aulis (1978), "On Finnish Legal Theory in the 20th Century", kirjassa A. Aarnio, *Legal Point of View. Six Essays on Legal Philosophy*, Helsinki: Helsingin Yliopiston Yleisen oikeustieteen laitos, 1–49.
- Aarnio, Aulis, & Hannu Tolonen (1998), "Oikeusteoria", kirjassa U. Kangas (toim.), *Oikeustiede Suomessa 1900–2000*, Helsinki: WSOY, 171–184.
- Ahlman, Erik (1942), "Saamisen käsitteen suhde pitämisen käsitteeseen", *Ajatus* 11, 5–19.
- Alchourrón, Carlos E., & Eugenio Bulygin (1981), "The Expressive Conception of Norms", kirjassa R. Hilpinen (toim.), *New Studies in Deontic Logic*, Dordrecht: Reidel, 95–124.
- Bulygin, Eugenio (2005), "G. H. von Wright and the Philosophy of Law", kirjassa I. Niiniluoto & R. Vilko (toim.), *Philosophical Essays in memoriam Georg Henrik von Wright* (Acta Philosophica Fennica 77), Helsinki, 51–58.
- Centrone, Stefania (2013), "Notes on Mally's Deontic Logic and the Collapse of *Seinsollen* and *Sein*", *Synthese* 190, 4095–4116.
- Erich, Rafael (1924), "Kirjallisuutta: Elieser Kaila, Oikeuslogiikka I", *Lakimies* 22 (3), 170–180.
- Føllesdal, Dagfinn, & Risto Hilpinen (1971), "Deontic Logic: an Introduction", kirjassa R. Hilpinen (toim.), *Deontic Logic: Introductory and Systematic Readings*, Dordrecht: Reidel, 1–35.
- Kaila, Elieser (1924), *Oikeuslogiikka. I. Muodollinen oikeuslauseoppi*. Helsinki.
- Kaila, Elieser (1925), "Ennakkoturvaamismenettelyn käsitteestä", *Lakimies* 23 (1), 62–85.

---

²² Elieser Kailalla on joitakin pieniä viittauksia Einoon, mutta tietääkseni ei mitään päinvastoin. Heillä ei liene ollut kontakteja. Yksi syy voi jopa olla yksinkertaisesti poliittinen: Eino Kaila oli tunnetusti vaapaamielinen ja piti kansainvälisiä yhteyksiä olennaisina, kun taas Elieser oli jyrkän linjan aitosuomalainen. Hän kuului Suomalaisuuden liiton hallitukseen – yhdessä Urho Kekkosen kanssa – ja oli suunnittelemassa ohjelmaa yliopiston suomalaistamiseksi.

- Kangas, Urpo (1985), *Kansallissosialistinen oikeusajattelu ja sen herättämät reaktiot Suomessa*. Suomalaisen oikeusajattelun perusteet 4, Turku.
- Klami, Hannu Tapani (1985), "Legal Philosophy in Finland", kirjassa E. Bulygin et al. (toim.), *Man, Law and Modern Forms of Life*, Dordrecht: Reidel, 137–159.
- Knuuttila, Simo (1981), "The Emergence of Deontic Logic in the Fourteenth Century", kirjassa R. Hilpinen (toim.), *New Studies in Deontic Logic*, Dordrecht: Reidel, 225–248.
- Maier, Heinrich (1908), *Psychologie des emotionalen Denkens*. Tübingen: Verlag von J. C. B. Mohr.
- Mally, Ernst (1926), *Grundgesetze des Sollens. Elemente der Logik des Willens*. Graz: Leuschner & Lubensky.
- McNamara, Paul, & Frederik Van De Putte (2021), "Supplement to Deontic Logic", kokoelmasa *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, plato.stanford.edu
- Parker, Rodney (2018), "Heinrich Maier", kirjassa A. Staiti & E. Clarke (toim.), *The Sources of Husserl's 'Ideas I'*, Berlin: De Gruyter, 229–238.
- Patoluoto, Ilkka (1979), "On the Logic of Norms in Elieser Kaila", kirjassa A. Peczenik & J. Uusitalo (toim.), *Reasoning on Legal Reasoning*, Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys, 207–218.
- Rein, Thiodolf (1920), *Muodollisen logiikan oppikirja*, 4. painos. Helsinki: Holger Schildt.
- J.E.S. (= Salomaa, J. E.) (1925), "Filosoofista kirjallisuutta", *Valvoja-Aika* 1925 (11–12), 476–480.
- Sjöström, B. (1938), "Elpiö Kaila †", *Lakimies* 36 (4), 325–327.
- Stenius, Erik (1963), "The Principles of a Logic of Normative Systems", kirjassa E. Stenius, *Critical Essays* (Acta Philosophica Fennica 25, 1972), Amsterdam: North-Holland, 112–128.
- Sundström, Mia (2001), "Kaila, Elieser (1885–1938)", *Kansallisbiografia* 4, Helsinki: SKS.
- Svoboda, Vladimír (2003), "Forms of Norms and Validity", kirjassa L. Haaparanta & I. Niiniluoto (toim.), *Analytic Philosophy in Finland*, Amsterdam: Rodopi, 223–247.
- Svoboda, Vladimír (2018), "A Lewisian Taxonomy for Deontic Logic", *Synthese* 195, 3241–3266.
- von Wright, Georg Henrik (1951a), "Deontic Logic", *Mind* 60, 1–15.
- von Wright, Georg Henrik (1951b), *An Essay in Modal Logic*. Amsterdam: North-Holland.

- von Wright, Georg Henrik (1985), "Is and Ought", kirjassa E. Bulygin et al. (toim.), *Man, Law and Modern Forms of Life*, Dordrecht: Reidel, 263–281.
- von Wright, Georg Henrik (1996), "Is there a Logic of Norms? ", kirjassa G. H. von Wright, *Six Essays in Philosophical Logic*, Acta Philosophica Fennica 60, 35–53.
- Żelaniec, Wojciech (2017), "The Challenge of the K-principle in Deontic Logic (and Well Beyond)", *Phenomenology and Mind* 13, 138–149.